

Перспективи транскордонного співробітництва регіонів України і Росії

Євген Рябінін,

аспірант Донецького національного університету

У статті розглядаються можливості транскордонного співробітництва регіонів України і Російської Федерації. Аналізуються фактори, що гальмують цей перспективний процес, висловлюються міркування щодо їх подолання.

Від середини ХХ століття на всій території Західної Європи розпочався й інтенсивно розвивається процес інтеграції національних економічних, соціальних, правових та інституційних систем. Наприкінці сторіччя в цьому процесі акценти змістилися вбік регіональних аспектів. У 1980-х роках регіональна політика Західної Європи стала важливим самостійним компонентом нового напрямку інтеграційної політики – утворення так званої Європи регіонів. Найвагомим для розвитку регіональної і субрегіональної інтеграції в новій Європі стало співробітництво прикордонних регіонів (транскордонне співробітництво).

Проблеми транскордонного співробітництва аналізуються в наукових працях З. Петренко, О. Стельмаха, О. Воронової, Н. Перстневої, П. Беленького, Р. Дацьківа, М. Долішнього, М. Лендєсл, Н. Луцишина, Ю. Макогона, С. Максименко, М. Максимюка, Є. Кіш та інших. Однак, попри відносну вивченість цього питання, трансінтеграційний аспект розвитку єврорегіонів є ще широким полем для подальших досліджень.

Метою статті є аналіз розвитку транскордонного співробітництва на східному кордоні України та перспектив створення нових єврорегіонів.

Прикордонні території мають такі специфічні якості в інтеграційному процесі, як бар'єрність і контактність, завдяки чому вони (разом з функцією переходу від одного народногосподарського комплексу до іншого) забезпечують їх взаємну адаптацію. Під впливом інтеграційних процесів бар'єрні функції кордонів переносяться на зовнішні межі інтеграційних утворень. Внутрішні кордони на теренах ЄС стають прозорими, що дає можливість вільного спілкування як прикордонних, так і загальнодержавних спільнот. У відносинах країн ЄС ліквідуються прикордонні бар'єри для руху товарів, капіталу, робочої сили, уніфікується нормативно-правова база господарської діяльності [4, с. 66].

Розроблені на сьогодні схеми співробітництва країн Центральної і Східної Європи дуже різноманітні. Регіональному розвитку надається багато уваги, оскільки від цього залежить соціально-політична стабільність держави. Тому Європа давно пройшла шлях децентралізації влади, що в європейській правовій доктрині зазвичай розглядається як делегування органами державної влади певних адміністративних повноважень на місцевий рівень [3, с. 28]. В результаті регіони одержали право самостійно входити у відносини з можливими партнерами з іншого боку державного кордону. Це сприяє реалізації державної зовнішньої політики через прикордонні зв'язки.

Незважаючи на те, що головним пріоритетом своєї зовнішньої політики Україна означила інтеграцію в Європейський Союз, не менш важливим лишається співробітництво з нашим східним сусідом – Російською Федерацією. Раціональне поєднання проєвропейського і проросійського напрямків у зовнішній політиці виходить нині на перший план. Та обидві держави – партнери в цьому процесі мають власні підходи до вирішення проблеми. Російський підхід передбачає повномасштабну інтеграцію. Українське бачення ґрунтується на принципах двостороннього рівноправного і добросусідського співробітництва. А стратегію реінтеграції Україна розглядає, насамперед, щодо європейських структур [5, с. 95].

Розпад СРСР супроводжувався розпадом єдиного радянського народно-господарського комплексу, ослабленням економічних зв'язків колишніх союзних республік. Цей процес зачепив, насамперед, підприємства „оборонки”. Припинялися вже майже завершені науково-дослідницькі та дослідницько-конструкторські роботи, які через рік – півтора дали б можливість вийти на світовий ринок із сучасним, висококонкурентним товаром.

Ще у Посланні Президента України Верховній Раді 2002 року в одному з пунктів („Оптимізація економічних відносин з Російською Федерацією”) порушувалося питання про співробітництво з РФ. Йшлося, зокрема, й про спільний розвиток регіонів, взаємовигідне використання спільних зон господарської діяльності та розвиток контактних територій. Однак транскордонне співробітництво на східних кордонах України й досі не одержало належного розвитку, такого, наприклад, як на західних кордонах.

Серед проблем, що гальмують розвиток транскордонного співробітництва на українсько-російському кордоні, слід назвати такі:

³⁵₁₇ немає цілісної концепції політики щодо регіонального розвитку держав;

³⁵₁₇ не розроблено інституційних засад регіонального розвитку на національному рівні;

³⁵₁₇ низький рівень залучення до розвитку транскордонного співробітництва представників бізнесу і суспільного сектора;

³⁵₁₇ місцеві органи влади сприймають транскордонне співробітництво як зовнішньоекономічну діяльність;

³⁵₁₇ місцеві органи влади не готові сприяти розвиткові транскордонного співробітництва як сфери, що вимагає від них координуючої функції.

Транскордонне співробітництво може посісти гідне місце у відносинах Росії та України і стати новою віссю такого співробітництва. Нині таких осей налічується три: Північноморсько-Середземноморська, що простягається по лінії державних кордонів між Німеччиною, Нідерландами, Бельгією, Люксембургом, Францією, Швейцарією й Італією; Балтійсько-Адріатична, що йде по лінії кордонів між Німеччиною, Австрією, Італією, Польщею, Чехією, Словаччиною, Угорщиною та Словенією; Балтійсько-Чорноморська – по західному кордону колишнього СРСР (охоплює Польщу, Литву, Беларусь, Україну, Словаччину, Угорщину, Румунію, Молдову) [1].

Вважаємо, що Росії та Україні доцільно утворити ще одну вісь – Східнослов'янську. Перший російсько-український єврорегіон „Слобожанщина” вже охоплює Харківську і Белгородську області.

Ще 1924 року академік Д. Багалій у матеріалах для комісії з делімітації кордону між УРСР та РРФСР на підтвердження подібності прикордонних регіонів писав: „...Суджа дуже близька до Сум, Грайворон і Белгород до Харкова і північних повітів Харківщини, Белгород зв'язується з Харковом і рікою Донець, і залізницею” [1]. Саме ці дві області поєднують давні культурно-історичні зв'язки. Вони входять до єдиної історичної області – Слобідської України (Слобожанщини). Відтак виникає доцільність відновлення історичних зв'язків цих прикордонних регіонів. Далі, на нашу думку, до них могли б приєднатися Сумська, Луганська, Курська і Воронезька області.

Іншим можливим осередком транскордонного співробітництва можуть стати Донецька і Ростовська області. Насамперед необхідно відзначити, що навіть після розпаду Радянського Союзу й економічної кризи 1990-х років, ці області зберегли подібну промислову інфраструктуру, що може дозволити за максимально короткий час відновити порушені зв'язки між підприємствами.

Через ці області пролягає залізниця й автошлях європейського значення. Відтак виникає перший можливий напрямок співробітництва – вдосконалення пропускних митних пунктів на українсько-російському кордоні для підвищення їх пропускної спроможності. До фактора транзитності (чи комунікативності) можна віднести й морське сусідство двох областей, що може вирішити чимало питань щодо їх обмінних можливостей.

Великою перевагою створення єврорегіону є мовна близькість областей: при проведенні торгово-економічних та культурно-освітніх заходів не виникатиме проблеми мовного бар'єра (що є однією з причин повільного

розвитку транскордонного співробітництва на західному кордоні).

Донецька і Ростовська області мають значну щільність населення, а це забезпечує високий обсяг споживчого й фінансового ринків. Ця обставина може сприяти ефективній комунікації населення з високими економічними результатами.

Слід відзначити, що в активізації торгового співробітництва та його підтягуванні до європейського рівня не можна орієнтуватися тільки на політико-адміністративні рішення, оскільки підвищення ефективності можливе лиш при зацікавленні в ньому суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності обабіч кордону.

Для ефективного розвитку єврорегіону необхідно:

³⁵₁₇ обом державам ухвалити закони про статус прикордонних регіонів;

³⁵₁₇ надати обласній владі додаткових повноважень;

³⁵₁₇ узгодити законодавчу базу обох держав відповідно до європейських стандартів;

³⁵₁₇ розробити спільну програму торгово-економічного і культурного розвитку, а також виробити план спільних дій в галузі охорони довкілля, оскільки обидві області промислово насичені;

³⁵₁₇ розробити програму співробітництва між громадськими організаціями для реалізації спільних проектів.

Донецька і Ростовська області в рамках єврорегіону можуть співпрацювати в таких сферах:

Розвиток малого і середнього бізнесу. Цей напрямок є актуальним для Донецької області. Оскільки вона не межує з країнами – членами і кандидатами на вступ до ЄС, то регіон відчуває труднощі щодо виходу на європейський ринок, хоча йому є що запропонувати як Росії, так і країнам Європи. До того ж у Донецькому регіоні є чимало міст з однією галуззю виробництва – вугільною. Нині багато шахт не функціонує з багатьох (у першу чергу економічних) причин. У зв'язку з цим постає потреба розробки і підтримки реалізації програми розвитку малого і середнього бізнесу. Її можна здійснювати спільними зусиллями міст Донецької і Ростовської областей.

З Донецької області чимало шахтарів мігрує до Ростовської області на заробітки. Українські робітники-сезонники їздять до Краснодарського і Ставропольського країв. Ця категорія населення вимагає соціального захисту на міждержавному і міжрегіональному рівнях.

Є досвід давніх кооперативних зв'язків між підприємствами цих регіонів, що створює умови для розвитку довгострокових програм економічного співробітництва.

Культура, молодіжний обмін. У цьому напрямку необхідно вирішувати проблему збереження культурних надбань, розвитку відносин між культурними і науково-дослідними установами, спільної реалізації політики співробітництва молодіжних та інших громадських організацій.

Науково-технічне та освітнє співробітництво. Кооперація у цій сфері дозволить збагатити науково-технічний потенціал обох регіонів, оскільки спільне проведення науково-технічних конференцій, робота над спільними науковими проектами в галузі металургії та енергетики дозволить регіонам (а в подальшому й країнам) вийти на новий рівень розвитку.

Охорона довкілля, створення і реалізація спільної програми очищення Азовського моря. Співпрацю у цій сфері необхідно реалізовувати вже сьогодні, навіть без утворення євро регіону, оскільки території Донецької і Ростовської областей промислово перенасичені. Вироблення й реалізація програми очищення Азовського моря сприятиме не тільки розвиткові та зміцненню малого бізнесу як частини бізнесу туристичного, але й дозволить підвищити економічні показники, оскільки очищення моря дасть можливість збільшити виробництво рибної продукції.

Кредитно-інвестиційна співпраця. Беручи до уваги присутність російського капіталу на ринку України, цей вид співпраці може бути корисним для України: український капітал має припинити циркуляцію лише на українських теренах і виходити на потужні підприємства Росії та інших країн Східної Європи, де українські фінансово-інвестиційні компанії вже спроможні конкурувати з тамтешнім капіталом.

Курортно-туристичний бізнес. Донецька і Ростовська області мають стати об'єктами фінансового інвестування в розвиток єдиної курортно-туристичної інфраструктури, що може забезпечити значні надходження до їх бюджетів.

Розвиток транспортних систем і модернізація транспортної інфраструктури. У цій сфері області можуть спільно вирішувати такі завдання, як: облаштування та модернізація транспортних коридорів, що мають міжнародне значення і зв'язують великі населені пункти; облаштування і модернізація контрольно-пропускних пунктів, що дозволить збільшити й удосконалити пропускну і міграційну спроможність на кордоні; перенесення центра ваги вантажопасажирських перевезень з автотранспорту на залізничний і водний транспорт; поліпшення організаційної структури і менеджменту транспортних систем; вдосконалення прикордонних та митних процедур на кордонних переходах і в портах; надання обласним містам вузлових функцій трансєвропейських транспортних мереж.

Для ліквідації бар'єрів, що виникають у рамках транскордонного співробітництва, на нашу думку, необхідно:

³⁵₁₇ створити при Міністерстві економіки спеціальну комісію з питань транскордонного співробітництва, основною функцією якої був би аналіз ситуації в регіонах та підготовка пропозицій щодо створення умов для транскордонного співробітництва і підвищення його ефективності;

³⁵₁₇ привести законодавство України до європейських стандартів;

³⁵₁₇ створити мережу агентств регіонального розвитку, які б надавали

Перспективи транскордонного співробітництва регіонів України і Росії

Євген Рябінін

консультації представникам малого і середнього бізнесу щодо ведення транскордонного співробітництва і координували роботу з комісією з питань транскордонного співробітництва;

³⁵₁₇ розвивати туристичну інфраструктуру, що дозволить залучити іноземних інвесторів не тільки у сферу туризму, але й в інші галузі економіки;

³⁵₁₇ активізувати співробітництво громадських організацій України і Росії. Одним з головних його напрямків, на нашу думку, може стати інформаційна кампанія з пропаганди переходу до загальноєвропейських цінностей;

³⁵₁₇ створити умови для прискореного оформлення документації на вантажі, підвищити пропускну спроможність КПП, створити зони сервісу, адже Україна є важливою транзитною країною, територією якої пролягають чотири (з дев'яти) європейські транспортні коридори.

Слід мати на увазі, що транскордонне співробітництво обов'язково має розвиватися в рамках європейського законодавства. Відтак ініціативи єврорегіонів стимулюватимуть пристосування українського законодавства до законодавства ЄС, що є однією з вимог *acquis communautaire*.

Транскордонне співробітництво може стати для України перепусткою до європейської спільноти, а єврорегіони – воротами до ЄС.

Література:

1. **Голиков А. П., Черномаз П. А.** Еврорегион „Слобожанщина” как отражение исторической общности сопредельных областей Украины и России // www.megapolis.kharkov.ua

2. Найвищі інтереси – інтереси народу // Виступ Президента України Л. Д. Кучми на першій сесії Верховної Ради України четвертого скликання 18 червня 2002 року // Урядовий кур'єр. – 2002. – №111. – С. 3

3. **Мунтян И., Пол В.** Разработка новых правил игры в старых условиях // Том 3. Органы местного самоуправления в Восточной Европе, на Кавказе и Средней Азии. Изд-во: Local Government and Public Service Reform Initiative. 822 с.

4. **Петренко З.** Приграничные регионы как новая форма международной интеграции // Экономика Украины. - 1999. - №12. - С. 66 – 73.

5. **Пирожков С.** Українсько-російські відносини у євроатлантичному інтер'єрі // Політична думка. - 1999. - №3. - С. 87 – 95.